

מה שעשינו ב-48'

באותה תקופה עם לוחמים פלסטינים ועם מתנדבים ממדינות ערב שהתארגנו במסגרת 'צבא ההצלה הערבי'. "צבא" זה הוקם בידי הליגה הערבית כחלופה להתערבות של כוחות סדירים. הנוכחות הבריטית בארץ הייתה עדיין משמעותית למדי, ולפיכך אף אחד מן הצדדים לא יכול היה להגיע להכרעה. הלחימה הוגבלה להתכתשויות מקומיות, למאבקים, לכמה ניסיונות הסתערות ערביים על יישובים יהודיים, ולפשיטות תגמול ופשיטות מנע של ארגון 'ההגנה' על כפרים פלסטיניים ועל התחבורה הערבית.

המצב השתנה בחודש אפריל, כאשר החל השלב האחרון של הנסיגה הבריטית מן הארץ. הצדדים היריבים נהנו מחופש פעולה גדול הרבה יותר, וההגנה ניצלה את המצב כדי להנחית על האויב שורה של מהלומות, שבתוך שישה שבועות הביסו והניסו את הלוחמים הפלסטינים ואת צבא ההצלה. במהלך מתקפה מוחצת זו נמלטו כרבע מיליון פלסטינים מבתיים אל פנים השטח הערבי או אל המדינות השכנות. התפוררותו של צבא ההצלה וקריסת הפלסטינים לא הותירו לממשלות ערב

1948: A History of the First Arab-Israeli War

by Benny Morris

Yale University Press, 2008

523 עמודים

ביקורת: יואב גלבר

העבודות ידועות, ובכל זאת ראוי לשוב ולהזכירן מפעם לפעם. ב-30 בנובמבר 1947, יום לאחר החלטתה של העצרת הכללית של האו"ם בעד תכנית החלוקה, פתחה האוכלוסייה הפלסטינית במהומות מקומיות, שהלכו והתפשטו בשבועות הבאים כאש בשדה קוצים. הארץ כולה הפכה זירה למלחמה אתנית עקובה מדם, שהתחוללה בצלו של המנדט הבריטי הדועך.

מדצמבר 1947 ועד ראשית אפריל 1948 ניטשה מלחמה זו בערים המעורבות, ביישובים המבודדים, בדרכים המובילות ליישובים אלו ובאזור הנגב. היישוב העברי, שהתגייס בהדרגה למערכה, התמודד

על הביקורת החרפה שנמתחה עליו מצד אנשים שמעולם לא קראו את חיבוריו. אפשר להבין מה עורר את זעמם של רבים כל כך: הספר ערער על הנראטיב היהודי של המלחמה, שגרס כי ההנהגה הערבית היא האשמה במנוסתם ההמונית של הפלסטינים מפני שקראה להם לברוח – ולחזור בהמשך, בעקבות הצבאות הערביים המנצחים. עם זאת, מוריס הפריך גם את הנראטיב הערבי, שלפיו ישראל גירשה במכוון את הפלסטינים בהתאם למזימה שתוכננה מראש. למרבה הצער, מבקרי היהודים של מוריס התעלמו מהיבט זה של עבודתו, ואילו קוראיו הערבים ציטטו רק חלקים נבחרים מספרו, שאישו את טענותיהם, ובחרו להתעלם מן הביקורת שהוא מותח על הגרסה הפלסטינית להשתלשלות האירועים.

אף שמוריס זוהה בראשית דרכו עם "ההיסטוריונים החדשים", עם הזמן הוא השתלב היטב בזרם המרכזי של ההיסטוריוגרפיה הישראלית ותפס בו מקום של כבוד. חלק מן ההיסטוריונים הפוסט-ציונים, שמהם הלך והתרחק, טענו כי מוריס הפך את עורו הפוליטי בעקבות האינתיפאדה השנייה. אותם חוקרים, השבויים בתפיסה הפוסט-מודרנית השוללת את עצם היתכנותה של היסטוריוגרפיה חסרת פניות, סירבו לקבל את האפשרות שהיסטוריון אמיתי הולך בעקבות המקורות, כפי שעשה מוריס, ואינו כופה את עצמו על הראיות, כפי שנוהגים הם עצמם לעשות. אך בעמדותיו של מוריס לא חלה תפנית חדה עקב הארה או זעזוע פתאומי; הוא פשוט הושפע מן המפגש המתמיד עם המידע ההולך ומצטבר.

בספרו האחרון עד כה, 1948, חוזר בני מוריס למלחמת העצמאות ובוחן אותה

ברירה אלא לשלוח כוחות של צבא סדיר אל המערכה. הפלישה הערבית, שהחלה עם קץ המנדט הבריטי, פתחה שלב חדש במלחמה – עימות מזוין בין המדינה היהודית שזה עתה נולדה ובין ברית של שבע מדינות ערביות, ששיגרו נגדה ארבעה צבאות (המצרי, הירדני, העיראקי והסורי). צה"ל בלם את הפולשים ונטל את היזמה לידי (אף שנדרש לשלם על כך מחיר כבד – בקרבות לטרון, ג'יז' וואיסוד, הלוא היא אשדוד). מדינות ערב שהצטרפו למלחמה כחברות בקואליציה נאלצו לסיים אותה כשהן מנהלות משא ומתן נפרד עם ישראל כדי להציל את כוחותיהן מחורבן גמור. השיחות הניבו הסכמי שביתת נשק עם מצרים, ירדן, לבנון וסוריה. הפלסטינים, שפתחו במערכה, נעלמו בסיומה מהבמה. הם נפוצו כפליטים בכל רחבי המזרח התיכון ודומה שנשכחו מלבם של הגורמים האחרים.

עד כאן העובדות הבסיסיות בנוגע למלחמת 47-48', הקרויה "מלחמת העצמאות" בפי הישראלים, וה"נכבה" – האסון – בפי הפלסטינים. על העובדות הללו אין כמעט מחלוקת; על כל השאר – על הפרטים הקטנים כמו גם על התכניות הגדולות – יש גם יש. בפולמוס הזה, הנוגע בעצבים החשופים של שני העמים היושבים על אדמת הארץ, תופס ההיסטוריון בני מוריס מקום מיוחד.

ספרו הראשון של פרופ' בני מוריס, "לידתה של בעיית הפליטים הפלסטינים, 1947-1949", ראה אור ב־1987 ועורר סערה מיידית. מאז הופעת הספר, שהפנה את אור הזרקורים של הדיון האקדמי והציבורי מניצחונה של ישראל למצוקתם של הפלסטינים, הותקף מוריס בידי היסטוריונים יהודים וערבים, שלא לדבר

מפרספקטיבה רחבה ומקיפה. הספר מגולל את הרקע הפוליטי והדיפלומטי של העימות, מנתח את מטרות הלחימה של הצדדים ומתאר את התפתחותה של בעיית הפליטים. אולם בראש ובראשונה הוא עוסק בהיבטים הצבאיים של המערכה: מאזן הכוחות בין הצבאות היריבים, ארגונם, הכשרתם ותכניותיהם, ומעל הכל – סיפור המבצעים והקרבות. נראה כי מוריס ביקש לכתוב בספר זה את המחקר הדפיניטיבי על מלחמת העצמאות. ואמנם, אפשר לומר כי הדבר כמעט עלה בידיו – בדגש על המילה "כמעט".

ה ואיל וספרים רבים כבר נכתבו על המלחמה ההיא, קשה להאירה מזווית מקורית לחלוטין. העיסוק בתחום מוליד מפעם לפעם גילויים חדשים, בעיקר באמצעות נבירה נמרצת בארכיונים, אך רוב ההיסטוריונים מתמקדים בכיווני מחקר שכבר הותוו בעבר. והנה, דווקא בספר שהוא בעיקרו עבודת סינתזה מציע מוריס שני חידושים חשובים, שיעוררו בוודאי דיון ערני.

החידוש הראשון הוא תיאורו של מוריס את המאבק המדיני שהתנהל מאחורי הקלעים של החלטת האו"ם בכ"ט בנובמבר 1947. מוריס מתחקה אחר ההתפתחויות הדיפלומטיות הדרמטיות שהתחוללו במהלך תשעת החודשים שחלפו מהחלטתה של בריטניה להעביר את שאלת ארץ ישראל להכרעת האו"ם; בפברואר 1947 ועד ההצבעה עצמה: הקמתה של הוועדה המיוחדת של האו"ם לענייני ארץ ישראל (אונסקו"פ); פרשת אקסודוס (יציאת אירופה תש"ז), שהתרחשה בשעה שחברי הוועדה ביקרו בארץ; חטיפתם והוצאתם להורג של שני הסרג'נטים הבריטים בידי האצ"ל ועוד.

החלק המרתק ביותר בפרק זה עוסק במאמצים שהשקיעה הסוכנות היהודית בגיוס תמיכה בינלאומית לקראת ההצבעה באו"ם על המלצות אונסקו"פ, כדי להבטיח את הרוב הנדרש של שני שלישים. מוריס מנתח באזמל חד גם את היריבות הגלויה והסמויה בין מדינות ערב ואת חשדותיהן ההדדיות, שעיכבו את הכנותיהן הצבאיות למערכה והכשילו כל אפשרות לגיבושה של ברית פוליטית יעילה.

החידוש השני שמציע מוריס הוא ניסיון חלוצי להציב את מלחמת 1948 בהקשר של העימות ההיסטורית בין האיסלאם למערב. כתימוכין לרעיון הזה הוא מביא ראיות מהתבטאויות של מנהיגים ערבים, דוגמת המלך הסעודי אבן-סעוד; של נציגי הממסד הדתי, כמו העולמא של אוניברסיטת אל-אזהאר; ושל דוברי התנועות האיסלאמיות העממיות, ובראשן 'האחים המוסלמים'. כל אלה הזכירו ב־1948 או קודם לכן את העוינות ששררה בין המוסלמים ליהודים מאז המאה השביעית, הדגישו את קדושתה של פלסטין והעלו על נס את נכונותם של המתנדבים למות למענה. לחיזוק דבריו מצטט מוריס גם דיפלומטים מן המערב דוגמת אלק קירקבריד, הציר הבריטי בעבר הירדן, שדיווח ערב פלישתם של צבאות ערב כי "שום מוסלמי אינו יכול להעלות על דעתו את האפשרות שהמקומות הקדושים יפלו בידי היהודים".

על סמך נתונים אלו ודומיהם טוען מוריס כי המלחמה הייתה בעצם מלחמת קודש מוסלמית נגד באי כוחו השנואים של המערב. לדבריו, רבים בעולם הערבי ראו במתקפה על היישוב היהודי ג'יהאד, שנועד להציל את המקומות הקדושים בירושלים מידי הכופרים. הוא מציין, בנימה ביקורתית, כי רוב ההיסטוריונים מתעלמים מהיבט זה של המלחמה ומן

עבדאללה בפברואר ובאפריל 1948 בדבר שחרור המקומות הקדושים – שעליהן דיווח קירקבריד – אפשר להסביר במניעים אחרים, לא בהכרח בלהט דתי. ההצהרה השנייה, למשל, כוונה כלפי בעלי בריתו הערבים של המלך הירדני, לא פחות – ואולי אף יותר – מאשר כלפי היהודים.

ככלל, אי-אפשר שלא לתהות אם מוריס אינו מייחס חשיבות רבה מדי לרטוריקה האיסלאמית המיליטנטית מן התקופה שהוא חוקר. אם, כפי שהוא מצטט מתוך הצהרה של האחים המוסלמים משנת 1938, המלחמה על פלסטין היא חובתו הבלתי נמנעת של כל מוסלמי – חובה שאותה חזר והדגיש והמופתי של קהיר עשר שנים לאחר מכן – כי אז אין מנוס מן המסקנה שהמשמעת או האמונה לא היו חזקות במיוחד בקרב המוסלמים של אותם ימים. נראה שהיה פער עצום בין ההכרזות המתלהמות של המנהיגים הדתיים והמטיפים – במיוחד במצרים – ובין התגובה המעשית של המאמינים. למרבה הצער, הפער הזה הלך והצטמצם בעשורים שחלפו מאז. דווקא משום כך קשה להיפטר מן החשד שפרשנותו של מוריס לאירועי 1948 נוטה לאנכרוניזם, ומושפעת אולי יתר על המידה מפעלתנות הגוברת של החמאס, החיזבאללה וארגונים פונדמנטליסטיים אחרים בעולם הערבי והמוסלמי בימינו אנו.

חלק הארי של הספר 1948 מוקדש, כאמור, להיבטים הצבאיים של המערכה. החלק הזה מרשים למדי, אך אינו נטול פגמים – חלקם משמעותיים. בניתוח של מוריס מופיעים פרטים שגויים והוא מסגיר לעתים הבנה מוטעית של מהלכי הצבאות הערביים. זה קורה כאשר מוריס אינו מתבסס על מקורות ראשוניים,

הרטוריקה הדתית שנוותה לה בצד הערבי, ומעדיפים תחת זאת להציגה כמאבק לאומי בלבד – ולא היא.

אין ספק שזוהי טענה נועזת, פרובוקטיבית, ואפשר שיש בה ממש, אולם מוריס בוחר להעלותה רק בפרק המסקנות של הספר ולא בחלקו המרכזי, ובכך הוא מגביל את טווח הדיון בה. אף שאני מוצא עניין רב בנקודת המבט הזאת, אינני יכול להתעלם מכמה קשיים הטמונים בתזה של מוריס, ובעיקר מן העובדה שהראיות שהוא מגייס לטובתה אינן מספקות לה בסיס מוצק די הצורך.

הסתמכותו של מוריס על הצהרותיו של אבן-סעוד בעניין היהודים והציונות מדגימה את הבעיה. ערב הסעודית הוואהבית הייתה במשך זמן רב המדינה הערבית הקיצונית ביותר ביחסה לציונות, ועם זאת היא לא נטלה חלק באף אחת מן המלחמות נגד ישראל. נדמה כי הדת מילאה תפקיד משני בלבד במדיניות החוץ של אבן-סעוד; עניינו בפלסטין נבע יותר משאיפתו לדחוק את רגלי ההאשמים מן הזירה מאשר מהתנגדותו ליישוב היהודי. קשה, אם כן, לראות בדברים שמצטט מוריס מתוך איגרת ששלח אבן-סעוד לנשיא רוזוולט בשנת 1943 הוכחה משכנעת לציונה הדתי של מלחמה שפרצה חמש שנים אחר כך.

גם הציטוטים האחרים שמביא מוריס אינם מצטרפים לכדי מסה קריטית המטה את הכף לטובת טענתו. הביטוי הבווד שהשמיע הפוליטיקאי הירדני סמיר אל-ריפעי בנושא אינו יכול לשמש ראיה מספקת, לנוכח מעורבותו של המצוטט במגעים שניהלה הסוכנות היהודית עם עבדאללה לפני המלחמה ולאחריה ולנוכח העובדה שלא היה בשום אופן מתנגד של המערב. גם את שתי הצהרותיו של

אלא על מחקרים קודמים שכבר הוכחו כבעייתיים, כמו אטלס כרמא, חיבורו של עמיצור אילן, אמברנו. עוצמה והכרעה במלחמת תש"ח (1995), עבודותיו של אילן פפה, ואפילו ספרו של דוד בן-גוריון, מדינת ישראל המחודשת (1969).

החולשה הזאת באה לידי ביטוי בדיון שמקיים מוריס על מאזן הכוחות בין הצדדים. מוריס משווה תחילה בין מצבת כוח האדם של ארגון ההגנה לזו של הפלסטינים בשלב שבו התמודדו אלו מול אלו, ואחר כך עורך השוואה דומה בין צה"ל ובין צבאות ערב לאחר הפלישה. התמונה הכללית שהוא מצייר מצביעה על העליונות הברורה שממנה נהנו ההגנה וצה"ל בתחום זה. התמונה אמנם נכונה בבסיסה, אך גם לוקה בהפרזה. השוואה כמותית של כוח האדם משני הצדדים עלולה להטעות. הנתון הישראלי (117,500 איש בתקופת המלחמה כולה, אף שמספרם המרבי של המשרתים בשירות פעיל ברגע נתון לא עלה מעולם על 90,000) כולל כל חייל, עד אחרון הפקידים במטכ"ל, וגם אנשים שגויסו לשירות חלקי כדי לאייש את הקווים בזמן ההפוגות. צבאות ערב, לעומת זאת, היו חילות משלוח, ונתוני כוח האדם שלהם כוללים רק לוחמים וחילות עזר. מחנות האימונים, התשתית הלוגיסטית, המטות הכלליים, המפקדות, הדרג השני ובסיסי הים והאוויר העיקריים נותרו מאחור, בארצות האם.

כדי לערוך השוואה הוגנת בין הכוחות יש להתחשב אפוא רק במספרי הלוחמים וחילות העזר. אם נוסיף לחילות המשלוח ולצבא ההצלה בגליל כמה אלפי פלסטינים שסייעו בלחימה (ומספרם השתנה על פי זמינות הכסף לתשלום משכורותיהם ובהתאם לגורמים כמו מחלות, עריקות וכיוצא בזה), נמצא שבין הצדדים היריבים

שרר שוויון פחות או יותר, ואולי היה אף יתרון קל לערבים.

בהקשר זה, ראוי להביא בחשבון גם את ההיבט הכרונולוגי: כפי שמדגיש מוריס בצדק, בחודש המכריע של המלחמה, מתחילת הפלישה ב-15 במאי ועד ההפוגה הראשונה ב-11 ביוני, נהנה הצד הערבי מיתרון בכוח אדם ובנשק כבד גם יחד. מעבר ליתרון הכמותי, החיילים הערבים היו רעננים ומחסני התחמושת שלהם מלאים (אם כי לכמה מהם לא היה מלאי של חלקי חילוף ותחמושת). הכוחות היהודיים, לעומת זאת, היו מותשים לאחר שישה חודשי מאבק ושישה שבועות של לחימה עזה נגד הפלסטינים וצבא ההצלה. כל היחידות סבלו אבידות ומחסור בציוד. אף על פי כן הצליח צה"ל להתאושש בזמן ההפוגה ואחריה ולהטות את הכף לטובתו, אף שהשינוי נתן את אותותיו רק בסתיו 1948, בשלבים האחרונים של המלחמה.

נקודה נוספת שבה נחפז מוריס להסיק מסקנות נמהרות, לטעמי, נוגעת לכוונות הערבים ולתכניות הפלישה שלהם. הוא חוזר על שגיאתו של מודיעין ההגנה במאי 1948, ומתייחס לתכנית הערבית שהוכנה בינואר 1948 עבור צבא ההצלה כמתווה הכללי לפלישת הכוחות הסדירים בחודש מאי. מוריס מסביר כי את התכנית הזאת אישרו ראשי המטות הכלליים הערביים וכי הוועדה הפוליטית של הליגה הערבית בדמשק אימצה אותה. ואולם, למעשה מדובר בשתי תכניות נפרדות, וזו שאושרה לכאורה בידי הגנרלים הערבים לא הייתה אלא פנטזיה סורית. אני מעדיף להאמין למקור אחר, המוכר היטב למוריס – מפקד הלגיון הירדני, הקצין הבריטי ג'ון באגוט גלאב (שכונה גם "גלאב פשה"), שהתעקש כי מאחורי פלישת צבאות ערב לא עמדו כל תכנון או תכנית משותפת.

בשלב הראשוני, אין לדעת לאן ביקשו העיראקים להגיע. החלופות המתקבלות על הדעת הן טבריה או בית שאן; דומה שעפולה אינה באה בחשבון.

מטרתו של הלגיון הירדני הייתה החלק ההררי הערבי של הארץ – יהודה ושומרון – והערים המרוחקות יותר, לוד ורמלה. לא הייתה זו גחמה של הרגע האחרון של עבדאללה, כפי שסבור מוריס, אלא כוונתו של המלך למן פרוץ המלחמה. מלכתחילה לא התכוונה הממלכה הירדנית לכבוש את ירושלים, מפני שסברה כי העיר תהיה תחת שלטון בינלאומי כלשהו (כך, לפחות, עולה ממסלול הפלישה של הלגיון). מעורבותו של הלגיון בקרב על ירושלים, מ־19 במאי ואילך, אילצה אותו להעביר את השומרון לשליטה עיראקית ואת יהודה למצרים, והגבילה את שלטונו הישיר של עבדאללה למשולש ירושלים-רמאללה-לטון.

הצבא המצרי התקדם בדרום עד מג'דל (אשקלון), בעוד שהכוחות הסדירים למחצה ומתנדבי האחים המוסלמים שצורפו אליו נעו מעוג'ה לבאר שבע, חברון, בית לחם ודרום ירושלים, שם תקפו את רמת רחל. התקדמות זו נועדה לבלום את עבדאללה – לא דווקא את היהודים – כדי למנוע ממנו את השליטה בהר חברון. ממג'דל לא התכוון הצבא המצרי לפנות צפונה לתל אביב, כפי שטוען מוריס, אלא מזרחה, כדי לחבור אל הזרוע השנייה שלו בחברון. נגבה איימה על תנועת המצרים בכיוון זה, ולכן הפכה יעד להתקפות חוזרות ונשנות. צבא אינו מסתער על תל אביב עם גדוד אחד – הכוח המקורי שנע לאיסוד – וגם לא עם שני גדודים, גם אם זהו כוח מצרי שאינו מצטיין בהבנה צבאית.

מוריס גורס כי צבא ההצלה הערבי נסוג מן הארץ מפני שעבדאללה לא רצה בו שם.

בהעדר תיעוד ערבי אותנטי בן הזמן לפלישת הצבאות הסדירים, ולנוכח המניעים הנסתרים מאחורי הזיכרונות הכתובים של האישים שנטלו חלק באירועים, כמו גם ההצהרות הפומביות חסרות המשמעות של הפוליטיקאים והגנרלים הערבים – הצהרות שנועדו בעיקר לחזק את ביטחונם בנכונותה של החלטת הפלישה, שעמדה בסתירה לכל שיקול דעת סביר – הדרך היחידה לברר את כוונותיהן של מדינות ערב היא לבדוק את הצעדים שנקטו צבאותיהן בפועל.

צעדים אלו מרמזים על מטרות מוגבלות, שעיקרן הצלתה של פלסטין הערבית מפני השתלטות יהודית מוחלטת. מלכתחילה התכוונו הסורים לפרוץ לגליל דרך דרום לבנון במלכיה ולהציל את צפת (שנפלה לידי צה"ל ב־10 במאי). הסורים, שפחדו לחשוף את שני אגפיהם, נבהלו לאחר שהבינו כי הצבא הלבנוני לא ישתתף במערכה, וברגע האחרון העבירו את חיל המשלוח שלהם דרך אל-חמה שמדרום לכינרת – הנתב הגרוע ביותר המוביל מארצם לישראל – ופלשו לעמק הירדן, ככל הנראה במטרה לכבוש את טבריה. אחרי התבוסה שנחלו בדגניה נקטו הסורים מהלך נועז: הם נסוגו לרמת הגולן, החליפו את שר ההגנה ואת הרמטכ"ל, ארגנו מחדש את צבאם המובס ופתחו בשורה של התקפות מקומיות כדי לזהות את נקודת התורפה בפריסת הכוחות הישראליים. כשגילו את חולשתה של משמר הירדן, יזמו מתקפה שנייה, והפעם נחלו הצלחה חלקית.

כוח המשלוח העיראקי ניסה לחצות את הירדן בגשר נהריים, סמוך לקיבוץ גשר. הניסיון נכשל וחיילים עיראקים שחצו את הנהר דרומית לגשר נהדפו בכאוכב אל-האווה (כוכב הרוחות). מאחר שנכשלו

מוריס מניח כי אילו היה הלגיון גדול יותר וכוח העמידה של היישוב חלש יותר, היה עבדאללה מנסה להגיע לתל אביב ולחיפה. ייתכן שהוא צודק וייתכן שלא, אך אין לכך בסיס עובדתי. הוא הדין בהשערות בדבר מטרת המלחמה של מצרים, שאותה סותרים, כאמור, מהלכיו של הצבא המצרי בפועל. ההיסטוריה, למרבה הצער, עוסקת במה שקרה – לא במה שצריך, עשוי או אפילו אמור היה לקרות.

ההסתייגויות שהעליתי הן אמנם כבדות משקל, אך אין בהן כדי למנוע ממני להמליץ בחום על ספרו של מוריס. חלק מן הטענות שהוא מציג אולי אינן מבוססות די הצורך, ואחרות נשענות על מסד עובדתי בעייתי, אולם ככלל 1948 הוא מחקר מרתק, מאתגר ומרחיב דעת, פרי עטו של היסטוריון שאינו קופא על שמריו. כמו חיבוריו האחרים של מוריס על אודות מלחמת העצמאות והשלכותיה, אין ספק שגם ספר זה יעורר דיון נמרץ באקדמיה ומחוצה לה – ועל כך יש לברך. מדינת ישראל חגגה לאחרונה שישים אביבים, אולם הדי המלחמה שהולידה אותה מוסיפים ללוות אותנו עד היום. כל מי שירצה ללמוד עוד על האירוע המכונן הזה, טוב יעשה אם יוסיף את 1948 למדף הספרים שלו.

יואב גלבר הוא ראש מוסד הרצל לחקר הציונות באוניברסיטת חיפה.

הוא טועה. הסיבה האמיתית לנסיגה הייתה חששו של נשיא סוריה, שוקרי אל-כוויתלי, פטרונו של הצבא, כי הלגיון הירדני ישתלט על הכוח. צבא ההצלה היה מותש אחרי שישה שבועות של לחימה אינטנסיבית בחודשים אפריל-מאי, והיה זקוק למנוחה ולהתארגנות מחדש. לא היה לו זמן רב, מפני שהצבא הלבנוני לא הצטרף לברית הצבאית והסורים נאלצו לשנות את תכנית הפלישה. מאחר שהגליל הערבי נותר חשוף למתקפה, החליטה הוועדה הצבאית של הליגה הערבית עוד בתחילת יוני לשגר אלו את צבא ההצלה דרך לבנון, כדי למלא את הריק שנוצר.

לנוכח מהלכיהם של הצבאות הערביים בעקבות הפלישה, אני חולק על אמירתו החד-משמעית של מוריס כי מטרתם הייתה "לפחות להכשיל את הקמתה של מדינה יהודית או להשמדה מיד עם הקמתה". אמנם נכון כי מבחינה פוליטית לכך קיוו הערבים. אולם תנועת הצבאות, התיאום המסורבל ביניהם – כאשר היה תיאום כזה בכלל – והיעדים המבצעיים המוגדרים שהציבו לעצמם, אינם עולים בקנה אחד עם טענה זו. מבחינה צבאית לא היו הכוחות הערביים מסוגלים להשלים משימה כה שאפתנית. למרות הרטוריקה המיליטנטית שנקטו בשידורי הרדיו ובראיונות העיתונאיים, המנהיגים הצבאיים הערבים ואדוניהם הפוליטיים הכירו בחולשתם, ולא האמינו באמת ובתמים כי יעלה בידיהם לחסל את הישות הציונית.